

ЗЛАТНО ДОБА ИЛИ КАКОФОНИЈА

Архивска конференција "Архиви и изазови XXI века"

Др Небојша Кузмановић,

Архив Војводине

У контексту перманентних и динамичних промена којима данас присуствујемо, а које се рефлектују низом друштвених, политичких и културних вишедимензионалних манифестација, поставља се комплексно питање која је улога Архива у савременом свету? Да ли архиве треба перципирати у оквиру уврежене парадигме, односно клишеа, као неког облика статичних и пасивних установа у којима се чува, селекује и уређује архивска грађа, што је доминантна перцепција шире јавности, или из једне сасвим другачије перспективе, која подразумева далеко шири фондус њиховог концепцијског значења.

Архиви као институције, представљају установе у којима се чувају историјски извори, који представљају писана сведочанства везана за колективну меморију једне друштвене групе, нације, правних и привредних субјеката, као и појединаца; односно неку форму **тела јавне власти** - које негује и чува комплетну писану меморију друштва. Оваква формулација се у оквиру одређених теоријских расправа међу архивистима и културолозима, као и теоретичарима друштвених промена, означава генеративним термином – „Тотални архив“. У том контексту, улога архива као јавних установа у XXI веку, мора се посматрати из знатно шире перспективе. Сагледавање комплексне проблематике везане за будућу улогу Архива у савременом друштвеном контексту, свакако представља најактуелније и круцијално питање које се данас поставља и о којем се расправља у контексту савремених друштвених и културних теорија. Сведоци смо интердисциплинарне расправе на глобалном нивоу о овим сложеним питањима, односно о савременим изазовима - Која је сврха Архива као културних субјеката у будућности?

Ипак, упркос претходно наведеном, архиви данас чињенично представљају установе у којима се чува грађа која, изузев истраживачима, научницима државним установама служи и појединцима. Према томе, архиви заправо представљају субјекте отворене за ширу јавност и различите потребе индивидуа које се односе на њихове социјалне и личне потребе, како у контексту уређивања правних и имовинских, тако и у оквиру грађанских питања.

Документи, односно архивска грађа која се чува у архивима, представља неку врсту хронолошки и тематски конципираног културолошког слоја писаних извора, који се у метафоричном смислу може посматрати и као нека форма геолошког слоја развоја једног друштва у свим његовим сегментима.

Уколико поједноставимо: историјски развој протоархива и архива као установа, можемо грубо одредити три периода у њиховом развоју: **Први** који називамо **ризничним**, у којем су писани извори, односно архивска грађа чувани у храмовима. **Други** у којем се архивска грађа чувала у оквиру институција унутар **управних система**. И на крају, **трећи** период подразумева чување архивске грађе у оквирима **специјализираних, тј. наменских**

установа, са различитим степенима самосталности, односно, у депоима савремених архива, какви постоје и данас.

Савремени развој информационих технологија и информатичких система чији је развој практично немогуће пратити, свакако оставља консеквенце и на савремену позицију архива и то не само у контексту дигитализације постојеће старије архивске грађе, већ и у оквирима питања њиховог деловања у контексту мапирања савремених електронских и информационих извора на интернету - у форми бележења у оквирима онога што теоретичари називају “археологијом медија, тј. нових извора”. У том смислу, савремена писана електронска продукција, која се налази у немерљивом габариту на интернету, свакако представља и мора представљати нови изазов за архивску струку у њеном концепцијском значењу. Дакле, у том правцу, можемо говорити о **четвртој** етапи у развоју архива чије се рефлексије уочавају у последње две деценије. И коју можемо назвати **електронском**.

Уколико пођемо од чињенице да су библиотеке старог истока и античког света представљале неку форму примордијалних протоархива; у којима су сачувани извори који данас представљају круцијална сведочанства за проучавање дипломатских преписки и културе древних политичких ентитета и култура; видећемо да историјат чувања архивске грађе сеже у дубоку прошлост. Владари Блиског и Далеког истока, имали су сопствене архиве, практично од успостављања првих политичких ентитета. Грађа, тј. документи су у Међуречју и на простору "Плодног полумесеца" били писани на глиненим плочицама, првим системима писања. Када је реч о овим првим примордијалним архивима, највише извора који су сачувани, били су исписани различитим формама клинастог писма - о чему сведоче артефакти са археолошких налазишта. Најрепрезентативнији пример у том смислу, представљају документи из чувеног архива древног града Мари, који је егзистирао на подручју Месопотамије у старовавилонском периоду и који је свој процват доживео у првој половини трећег миленијума п.н.е Овај протоархив, односно владарски архив, имао је државни карактер који је био карактеристичан за оновремене политичке субјекте. Као такав, састојао се од до сада откривених 20.000 плочица, тј. појединачних докумената. Такође, као пример, можемо поменути и чувени архив Амарне у Старом Египту, који је настао током владавине фараона Аменофиса IV (1372 - 1352. пре Христа). У њему је до сада пронађено преко 1.888 докумената. Архив древног града Угарита, данашње Рас Шамре у Сирији, феничанског града-државе, такође се може перципирати као претеча данашњих архива.

Осим поменутих краљевских, односно државних архива, треба указати и на неке форме привредних архива који су откривени - попут оног у древном Нипуру чији остаци леже у јужном делу Месопотамије, а који је иначе међу истраживачима познат као једна од најстаријих банака на свету. Пронађени артефакти у њему, сведоче о чињеници да се заправо радило о архиву којим су управљали Мураси, пословни људи Нововавилонског царства у петом веку п.н.е.

За разлику од Старог истока и Египта, примордијални архиви се у античком свету, односно конкретно у Старој Грчкој јављају доста касно, тј. у IV веку п.н.е. где најрепрезентативнији пример представља нека врста државног архива који се налазио у Метроону – храму богиње Кибеле, у Атинском полису.

Треба поменути да поједини научници, попут Доната Тамбл-а износе хипотезе како постоји архиви и архивски интерес и пре почетака писмености. Занимљиво је да Донат

Тамбл, као прве записе види људске геноме (ДНК). Колико год ова хипотеза деловала ексцентрично и са научног аспекта проблематично, свакако је интересантна и смела.

Новије теорије расправљају о усменом предању и наративима као специфичној врсти архивске грађе. Док се у западној хемисфери у том контексту акценат ставља на наративе грађана, односно на сведочанства тзв. оралне историје, на супрот томе, у државама афричког континента, фокус је на древним усменим предањима, будући да она за предколонијално и колонијално раздобље заправо представљају једини историјски извор.

Од овог почетка спецификуми чувања архивске грађе до данас су прошли кроз различите стадијуме и турбулентне процесе, те се у том смислу поставља и питање која је будућност и улога архива. Те како ће се његова функција као јавне установе прилагодити глобалним тенденцијама информационог друштва - када број писаних извора поприма хиперболичне габарите у контексту неке форме хиперпродукције новонасталих писаних извора.

Архив, као институција у том смислу, изузев својих естаблираних садржаја, мора рачунати и на новонасталу електронску грађу, где ће целокупни интернет свет представљати нову специфичну врсту хиперфонда који је несамерљи и неизрецив.

Да ли на овај начин улазимо у Златно доба речи или бесмислену хиперпродукцију докумената, која води у какофонију, још нам није потпуно јасно, али је свакако инспиративно, како за нас тако и за оне који ће доћи после нас. А који ће можда створити неке нове борхесовске библиотеке и архиве од наших папирнатих веровања и надања. И у њима "гримизмни хексагон". Собу у којој ће стајати велики архивар са регистром свих регистара.

Нови Сад, 9. април 2019.